

Správa o kriminalite páchanej na senioroch

1. Úvod

Správa o kriminalite páchanej na senioroch (ďalej len „správa“) sa predkladá ako informatívny materiál na zasadnutie Rady vlády Slovenskej republiky pre práva seniorov a prispôsobovanie verejných politík procesu starnutia populácie.

Podkladom pre spracovanie správy boli údaje o trestnej činnosti zaznamenané Policajným zborom v rámci Evidenčno-štatistického systému kriminality a poznatky z útvarov Policajného zboru. Správa bola spracovaná za obdobie roku 2014 v porovnaní s obdobím rokov 2013 a 2012.

Z hľadiska kriminality, resp. trestnej činnosti a príslušnej právnej regulácie sa senior považuje za chránenú osobu definovanú v § 139 ods. 1 písm. e) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov ako osoba vyššieho veku. Pre účely Trestného zákona sa podľa § 127 ods. 3 Trestného zákona osobou vyššieho veku rozumie osoba staršia ako 60 rokov. Následne je ochrana seniorov premietnutá do kvalifikovaných skutkových podstát niektorých trestných činov tak, že ak bol ten ktorý trestný čin spáchaný na chránenej osobe, teda seniorovi, odôvodňuje to uloženie prísnejšieho trestu páchatel'ovi, než pri základnej skutkovej podstate trestného činu.

Predmetná právna regulácia je vyústením potreby vyššej právnej ochrany seniorov. Ako vyplýva z odbornej literatúry a z praktických skúseností, seniori sú „ľahšími“ obeťami trestnej činnosti vplyvom, resp. dôsledkom vyššieho veku. Riziko, že sa stane senior obeťou trestnej činnosti, je vyššie. Medzi rizikové činitele u seniorov patrí rozšírená sociálna izolácia, často ide o ovdovelých alebo osamelo žijúcich, pre ktorých je príznačné stereotypné správanie, dôverčivosť, ale i fyzická bezbrannosť. Vplyvom veku sa u nich zároveň prejavujú rôzne somatické problémy, ako je zhoršenie zraku, sluchu, motoriky a úbytok fyzickej sily (kondície), ktoré sú sprevádzané i ďalšími chorobami.

Uvedené faktory jednoznačne nahrávajú páchatel'om trestnej činnosti, ktorí sa neraz cielenie zameriavajú na seniorov z dôvodu „cesty ľahšieho odporu“. Tieto faktory mnohokrát negatívne ovplyvňujú odhaľovanie a objasňovanie trestnej činnosti, kedy sa príslušné orgány (najmä Policajný zbor) dostávajú do stavu dôkaznej núdze. Senior nedokáže dostatočne reprodukovať vnímaný dej vrátane osoby páchatel'a, s ktorým prišiel do kontaktu.

2. Kriminalita páchaná na senioroch

V roku 2014 bolo v rámci Slovenskej republiky zaznamenaných celkom 81 245 trestných činov, v ktorých bola v 11 633 trestných činoch obeťou priamo fyzická osoba. Z uvedeného počtu trestných činov bolo 1 886 trestných činov spáchaných na senioroch. Tieto údaje zahŕňajú prípady, kedy obeťou trestnej činnosti bol jednotlivec a prípady, kedy obeťou trestného činu bola skupina osôb.

Možno teda konštatovať, že trestné činy spáchané na senioroch v roku 2014 tvorili 2,32 % podiel na celkovej kriminalite a zároveň 16,21 % podiel na prípadoch spáchaných na fyzických osobách. V porovnaní s rokmi 2013 a 2012, kedy bola situácia viac menej ustálená, ide o nárast podielu prípadov na senioroch. Podrobné údaje o podiele kriminality na senioroch a grafické znázornenie podielu kriminality na senioroch a počtu obetí seniorov za sledované obdobie sú uvedené v prílohe č. 1.

Pri rozdelení kriminality na jej jednotlivé druhy a v porovnaní s celkovo zaznamenanými trestnými činnosťami týchto druhov kriminality sú seniori najviac obeťami násilnej kriminality (12,72 % prípadov), následne ekonomickej kriminality (2,01 % prípadov) a majetkovej kriminality (1,98 % prípadov). Tento charakter sa oproti minulosti nemení, kedy opätovne dominuje násilná kriminalita a majetková kriminalita, čo je vzhľadom na jej charakter (bezprostredný útok na jednotlivca) aj prirodzené. Pre hodnotenie ekonomickej kriminality údaje nie sú k dispozícii, keďže ekonomická kriminalita podľa obete začala byť štatisticky sledovaná až od druhého polroka 2013. Oproti minulosti bol zároveň zaznamenaný aj nárast počtu prípadov spáchaných na senioroch v uvedených druhoch kriminality. Omnoho preukázateľnejšie sa však javí hodnotenie podielu prípadov spáchaných na senioroch z prípadov, ktorých obeťou bola fyzická osoba ako taká. Z tohto hľadiska jednoznačne dominujú majetková kriminalita (23,07 %) a ekonomická kriminalita (21,32 %) so stúpajúcou tendenciou oproti predchádzajúcemu obdobiu. Celkový prehľad o počte a podiele kriminality páchanej na senioroch podľa jej druhov je uvedený v prílohe č. 1. Podrobnejší stav u jednotlivých druhov kriminality páchanej na senioroch je charakterizovaný v ďalších častiach tejto správy.

Čo do rozloženia kriminality páchanej na senioroch podľa regiónov Slovenska najviac prípadov bolo v roku 2014 v rámci bratislavského kraja, košického kraja a tiež banskobystrického kraja, pričom na všetkých teritóriách nastal oproti minulosti nárast predmetnej trestnej činnosti. Tento stav platí i pre predchádzajúce obdobie. V uvedených regiónoch oproti ostatným častiam Slovenska je početne najviac páchaná trestná činnosť na senioroch dlhodobo. Ide najmä o efekt väčšieho počtu zastúpenia potenciálnych obetí daný vyššou koncentráciou obyvateľstva, vyššou anonymitou prostredia a zároveň aj vyššieho výskytu páchatel'ov. Regionálne rozloženie celkovej kriminality na senioroch je uvedené v prílohe č. 2.

Úspešnosť boja proti kriminalite okrem iného udáva počet objasnených prípadov, t. j. takých, kde bol zistený a obvinený páchatel', a ich percentuálne vyjadrenie (podiel) vo vzťahu k zaznamenaným prípadom, tzv. objasnenosť. Úroveň objasňovania je v celoslovenskom meradle pomerne ustálená, pohybuje sa nad hranicou 43 %. Ide však o jej mierny kontinuálny pokles. V súvislosti s jednotlivými druhmi kriminality je objasňovanie najúspešnejšie u násilnej kriminality (nad 70 %). Jedným z dôvodov je existencia fyzických (vecných) dôkazov smerujúcich k páchatel'ovi, prítomnosť svedkov ako aj to, že nie zriedka ide o nepripravovanú trestnú činnosť, pri ktorej páchatel' nezakrýva svoju identitu. Najnižšia objasnenosť je v bratislavskom kraji a v trnavskom kraji. Z dlhodobého hľadiska je nízka úroveň objasňovania aj v košickom kraji a v banskobystrickom kraji. Zhodnotenie úrovne objasňovania je uvedené v prílohe č. 2.

Z taktického hľadiska v roku 2014 bolo 496 trestných činov na senioroch spáchaných na ulici (verejnom priestranstve), čo tvorí 26,30 % podiel na všetkých prípadoch na senioroch. Páchanie kriminality na týchto miestach je typické pre násilnú a majetkovú kriminalitu (vreckové krádeže a krádeže na osobách). V roku 2013 to bol 28,73 % podiel a v roku 2012

až 32,20 % podiel. Uvedené naznačuje, že páchanie trestnej činnosti na senioroch sa presúva z verejného priestranstva do diskretniejšieho prostredia.

K samotným obetiam seniorov je potrebné uviesť, že títo sú prevažne napádaní a ohrozovaní ako jednotlivci. Seniori, ktorí boli napadnutí v skupine, tvorili v roku 2014 z celkového počtu prípadov seniorských obetí podiel len 1,38 %, v roku 2013 to bolo 1,78 % a v roku 2012 len 1,44 %. U jednotlivcov boli častejšími seniorskými obeťami ženy a to v 1 024 prípadoch (55,05 % prípadov). Oproti minulosti ide o mierny pokles, pričom v roku 2013 boli ženy seniorskými obeťami v 55,77 % prípadov a v roku 2013 to bolo v 54,39 % prípadov. Ženy sú ohrozované častejšie v podstate u majoritnej kriminality (násilná, mravnostná, majetková a ekonomická kriminalita), kým muži sú častejšie obeťami ostatnej, resp. zostávajúcej kriminality. Počet obetí seniorov podľa pohlavia v jednotlivých druhoch kriminality je uvedený v prílohe č. 3.

Pri objasnenej trestnej činnosti páchanej na senioroch bolo v roku 2014 zistených celkom 907 páchatel'ov, ktorí v 723 prípadoch konali samostatne (89,15 % objasnených prípadov). Z celkového počtu zistených páchatel'ov bolo 15,33 % mladších ako 18 rokov a 36,60 % páchatel'ov malo trestnú minulosť pre úmyselnú alebo neúmyselnú trestnú činnosť. Pod vplyvom alkoholu konalo 22,93 % známych páchatel'ov. Nezamestnaných páchatel'ov bolo až 39,69 %. V porovnaní s minulosťou sa uvedené hľadiská odlišujú rôzne. Mierne sa zvyšuje podiel samostatne konajúcich páchatel'ov a medziročne aj podiel páchatel'ov mladších ako 18 rokov. Mierny pokles bol pri páchatel'och s trestnou minulosťou, páchatel'och pod vplyvom alkoholu a nezamestnaných páchatel'och. Pri korelácii jednotlivých druhov kriminality s vybranými hľadiskami o páchatel'och sa ich charakteristika (početné zastúpenie) odvíja od charakteru príslušného druhu kriminality. Kým páchatelia pod vplyvom alkoholu sa dopúšťajú viac násilnej kriminality, tak páchatelia mladší ako 18 rokov sú príznačnejší pre páchanie majetkovej kriminality. Ostatné hľadiská o páchatel'och sa pri majoritnej kriminalite odlišujú len mierne. Možno ešte dodať, že použitie zbrane je typické a má význam ho hodnotiť najmä pri násilnej kriminalite. Charakteristika páchatel'ov podľa vybraných taktických hľadísk je uvedená v prílohe č. 4.

Predmetom záujmu páchatel'ov boli najviac peniaze, osobné doklady, platobné karty a cennosti, čo je typické najmä pre majetkovú kriminalitu. Zo skúseností možno uviesť, že páchatelia sa cielene zameriavajú predovšetkým na finančné prostriedky v rôznych formách.

2.1. Násilná kriminalita

V roku 2014 bolo celkom zaznamenaných 5 637 násilných trestných činov, v ktorých bola v 5 612 prípadoch obeťou priamo fyzická osoba, pričom 717 trestných činov bolo spáchaných na senioroch. Násilné trestné činy spáchané na senioroch v roku 2014 tvorili teda 12,72 % podiel na celkovej kriminalite a zároveň 12,78 % podiel na prípadoch spáchaných na fyzických osobách. V porovnaní s rokmi 2013 a 2012 ide o medziročný nárast podielu prípadov na senioroch. Konkrétne údaje o podiele násilnej trestnej činnosti na senioroch a ich grafické znázornenie sú uvedené v prílohe č. 5.

Pre podrobnejší prehľad boli z násilnej kriminality vybrané trestné činy s najväčším podielom poškodených seniorov. Početne najviac bolo prípadov nebezpečného vyhrážania, ublíženia na zdraví a lúpeží. Seniori však tvoria najvyšší podiel obetí v prípadoch porušovania domovej slobody (34,73 % prípadov), vrážd (23,61 % prípadov), lúpeží (21,44 % prípadov), týrania blízkej a zverenej osoby (14,83 % prípadov) a nebezpečného vyhrážania (13,44 % prípadov). Toto zloženie kriminality sa oproti minulosti nemení, opakovane dominujú prípady porušovania domovej slobody. Ako pri celkovej násilnej kriminalite, tak aj pri konkrétnych trestných činoch na senioroch bol zaznamenaný medziročný nárast ich podielu na obetiach. Najviac sa vyskytovali prípady porušovania domovej slobody a prípady vrážd, ktorých počet rastie dlhodobejšie. Celkový prehľad o počte a podiele vybranej násilnej kriminality páchanej na senioroch je uvedený v prílohe č. 5.

Pri regionálnom rozložení násilnej kriminality bolo najviac prípadov v roku 2014 zaznamenaných v rámci košického kraja, banskobystrického kraja a žilinského kraja. Z dlhodobého hľadiska ide o nárast tejto kriminality najmä v uvedených regiónoch, vrátane trenčianskeho kraja. V ostatných oblastiach násilná kriminalita stagnuje, alebo sa znižuje. Regionálne rozloženie vybranej násilnej kriminality na senioroch je uvedené v prílohe č. 6.

Uroveň objasňovania násilnej kriminality je výrazne vyššia, dlhodobo je nad úrovňou 70 %, aj keď ide o mierny medziročný pokles. Z celkového pohľadu ide však o úspešné a vyrovnané objasňovanie. Zhodnotenie úrovne objasňovania vybraných násilných trestných činov je uvedené v prílohe č. 6.

V prípade jednotlivých vybraných trestných činov je objasňovanie najúspešnejšie u nebezpečného vyhrážania (91,04 %). Jedným z dôvodov je existencia vecných dôkazov smerujúcich k páchatelovi, väčšinou priamy kontakt medzi seniorom a páchatelom (páchateľ je od počiatku známy), prítomnosť svedkov ako aj to, že v drvivej väčšine prípadov ide o páchatelov konajúcich v afekte, ktorí svoje konanie s odstupom času oľutujú. Najčastejšie ide o prípady, kedy sa syn pod vplyvom alkoholu vyhráža svojim rodičom, lebo mu nechcú dať peniaze či už na alkohol, cigarety alebo hazardné hry. Tiež sa vyskytlo vyhrážanie medzi manželmi, ktorých hnev a agresivita po slovnej hádke alebo po požití alkoholu vyústila do nebezpečných vyhrážok. Obdobne je tomu tak i pri porušovaní domovej slobody, kde je druhé najlepšie objasňovanie v násilnej kriminalite.

Objasňovanie vrážd ako jedného z najzávažnejších trestných činov je na úrovni 58,82 % objasnenosti, pričom oproti minulosti poklesla, avšak nejde o dlhodobý trend. Objasňovanie vrážd je časovo náročnejšie a efekt úspešnosti vo forme samotného objasnenia sa prejaví mnohokrát až v neskoršom štatisticky nasledujúcom období. Zo získaných informácií možno konštatovať, že nejde o trestnú činnosť cielene smerovanú na seniorov. Táto trestná činnosť má situačný charakter, kedy pri páchaní inej trestnej činnosti (napr. krádeže v obydlí, lúpeže) sa situácia vymkne spod kontroly páchatel'a a osobu usmrtí, resp. ide aj o prípady skratového konania páchatel'a, ktoré sú vyvrcholením zlých osobných alebo rodinných vzťahov.

Nižšia objasnenosť je tiež pri lúpežiach (57,76 %). Vo väčšine prípadov ide o náhodné stretnutie páchatel'a a poškodeného, kedy páchatel' využije vzniknutú situáciu k spáchaniu skutku (nepriítomnosť svedkov, indispozícia poškodeného spôsobená alkoholom, resp. menšia fyzická zdatnosť obeť, príp. málo frekventované miesta).

Najnižšia objasnenosť bola zaznamenaná pri týraní blízkej a zverenej osoby (53,85 %). Tu však ide o vysoko latentný trestný čin, ktorý je páchaný v domácom prostredí, najmä medzi priamymi príbuznými, medzi deťmi a rodičmi, vnukmi a starými rodičmi alebo medzi manželmi. Pri dokumentovaní tejto kriminality seniori nechcú priamo obviňovať príbuzného, ktorý sa o nich stará, alebo mu privodiť trestné stíhanie. Radšej uvedú, že si zranenia spôsobili sami nepozornosťou. Dôvodom je častokrát i absencia svedkov, keďže ide o prípady páchané v uzavretom prostredí bez prítomnosti ďalších osôb.

Z taktického hľadiska v roku 2014 bolo 167 násilných trestných činov na senioroch spáchaných na ulici, čo tvorí 23,29 % podiel zo všetkých prípadov násilnej kriminality na senioroch. Najviac bolo na ulici spáchaných lúpeží (53,45 %) a úmyselného ublíženia na zdraví (38,00 %).

Seniori sú pri násilnej kriminalite napádaní ako obeť jednotlivo. Častejšími seniorskými obeťami boli ženy a to v 362 prípadoch (52,01 % prípadov). Oproti minulosti ide o mierny pokles, pričom v roku 2013 boli ženy seniorskými obeťami v 53,00 % prípadov a v roku 2012 to bolo v 52,46 % prípadov. Ide najmä o prípady lúpeží, nebezpečného vyhrážania a týrania. Ženy sú ohrozované častejšie a to aj z toho dôvodu, že sú vnímané ako fyzicky menej zdatné a pri sebe často nosia viditeľne predmet záujmu páchatel'ov (kabelky, nákupné tašky, šperky a pod.). Naopak, čo sa týka prípadov vrážd, ublížení na zdraví a vydieraní, sú viac ohrozovaní muži. Počet obeť seniorov podľa pohlavia v jednotlivých druhoch kriminality je uvedený v prílohe č. 7.

Pri objasnenej násilnej kriminalite páchanej na senioroch bolo v roku 2014 zistených celkom 569 páchatel'ov, ktorí v 457 prípadoch konali samostatne (88,57 % objasnených

prípadoch). Z celkového počtu zistených páchatel'ov bolo 12,65 % mladších ako 18 rokov a 37,96 % páchatel'ov malo trestnú minulosť pre úmyselnú alebo neúmyselnú trestnú činnosť. Pod vplyvom alkoholu konalo 33,74 % známych páchatel'ov. Nezamestnaných páchatel'ov bolo až 40,95 %. So zbraňou bolo spáchaných 12,41 % objasnených prípadov. V porovnaní s minulosťou sa uvedené hľadiská odlišujú rôzne. Mierne sa znižuje podiel samostatne konajúcich páchatel'ov a oproti roku 2013 sa zvýšil podiel páchatel'ov mladších ako 18 rokov. Mierny pokles bol u páchatel'ov s trestnou minulosťou. U nezamestnaných páchatel'ov a prípadov so zbraňou bol mierny nárast. Zloženie páchatel'ov vybraných trestných činov násilnej kriminality páchanej na senioroch podľa vybraných taktických hľadísk je uvedené v prílohe č. 8. Pri zhodnotení vybranej násilnej kriminality s vybranými hľadiskami o páchatel'och sa ich charakteristika (početné zastúpenie) odvíja od charakteru príslušného trestného činu. Páchatelia, ktorí konajú viac v skupine a páchatelia mladší ako 18 rokov sa dopúšťajú viac lúpeží a porušovania domovej slobody. Páchatelia s trestnou minulosťou dominujú najmä u vražd. Pod vplyvom alkoholu páchatelia konajú pri nebezpečnom vyhrážaní, nezamestnané osoby sa dopúšťajú najviac trestných činov vydierania. Je všeobecne známe, že pre násilnú kriminalitu je príznačné použitie zbrane alebo spôsobenie smrti, či rôznych zranení. Použitie zbrane (každá vec, ktorou možno urobiť útok proti telu dôraznejším) bolo zaznamenané najviac pri trestnom čine vraždy. Pri ostatných prípadoch násilnej kriminality je viac využívaná hrozba násilia, čo je vzhľadom na obeť seniora a prekonanie jeho odporu pre páchatel'a postačujúce.

Predmetom záujmu pri násilnej kriminalite, najmä pri lúpežiach boli peniaze, cennosti a osobné doklady. Peniaze však tvorili majoritnú časť.

2.2. Mravnostná kriminalita

Mravnostná kriminalita, ktorej obeťami sú seniori, je páchaná len sporadicky. V roku 2014 bolo zaznamenaných 5 takýchto trestných činov na senioroch, ktoré tvorili 0,59 % podiel na celej mravnostnej kriminalite a zároveň 0,71 % podiel na prípadoch mravnostnej kriminality spáchaných na fyzických osobách. Podobný stav bol aj v minulosťi, kedy v roku 2013 bolo zistených 6 prípadov a v roku 2012 len 3 prípady.

Konkrétne zo závažnej úmyselnej mravnostnej kriminality boli v celom sledovanom období 3 rokov seniori obeťami v 2 prípadoch znásilnenia a v 3 prípadoch sexuálneho násilia.

Ako už bolo uvedené, mravnostná kriminalita na senioroch je páchaná len minimálne, seniori pri tejto kriminalite nie sú rizikovo ohrozenou skupinou obetí. Celkový stav neposkytuje podklady a dôvod na hlbšiu analýzu. Z týchto dôvodov preto nie je potrebné sa touto kriminalitou u seniorov zaoberať podrobnejšie.

2.3. Majetková kriminalita

V roku 2014 bolo v rámci Slovenskej republiky zaznamenaných celkom 34 301 majetkových trestných činov, v ktorých bola v 2 939 trestných činoch obeťou priamo fyzická osoba. Z uvedeného počtu bolo 678 trestných činov spáchaných na senioroch. Majetkové trestné činy spáchané na senioroch v roku 2014 tvorili 1,98 % podiel na celkovej majetkovej kriminalite a zároveň 23,07 % podiel na prípadoch majetkovej kriminality spáchaných na fyzických osobách. V porovnaní s rokmi 2013 a 2012, kedy táto kriminalita na senioroch medziročne poklesla, sa podiel majetkovej kriminality páchanej na senioroch zvýšil. Podrobné údaje o podiele majetkovej kriminality a ich grafické znázornenie na senioroch (krádeže) sú uvedené v prílohe č. 9.

Z dostupných údajov vyplýva, že seniori sú obeťami len veľmi úzkeho okruhu majetkových trestných činov. Konkrétne ide o krádeže na osobách (26,55 % prípadov), vreckové krádeže (24,00 % prípadov) a následne krádeže na cestujúcich počas prepravy (15,02 % prípadov). Tento charakter sa oproti minulosťi nemení. Podiel seniorov na obetiach

sa medziročne zvýšil. Celkový prehľad o počte a podiele vybranej majetkovej kriminality páchanej na senioroch je uvedený v prílohe č. 9.

Najviac prípadov bolo v roku 2014 zaznamenaných v rámci bratislavského kraja a košického kraja, pričom v prípade košického kraja došlo k medziročnému nárastu majetkovej kriminality. Až dvojnásobný medziročný nárast takejto kriminality zaznamenali v žilinskom kraji, avšak pri omnoho nižšom celkovom počte prípadov. Kontinuálny mierny rast majetkovej kriminality na senioroch badať v nitrianskom kraji, opačný trend zaznamenali v bratislavskom kraji. Najmenej majetkových trestných činov bolo zaznamenaných v trenčianskom kraji, kde počet prípadov oproti minulému roku zostal na rovnakej úrovni. Regionálne rozloženie majetkovej kriminality na senioroch je uvedené v prílohe č. 10.

Úroveň objasňovania majetkovej kriminality predstavuje iba 23,45 %, kontinuálne však pozvoľna stúpa. V prípade jednotlivých vybraných trestných činov je objasňovanie najúspešnejšie u krádeží na osobách (35,23 % objasnenosti), pričom v tomto prípade je objasnenosť ustálená.

Nižšia objasnenosť je zaznamenaná pri krádežiach vreckových (20,76 %) s pomerne ustálenou úrovňou. Najnižšia objasnenosť bola zaznamenaná pri krádežiach na cestujúcich počas prepravy (3,28 %) s viditeľným medziročným poklesom, pričom tento negatívny fakt umocňuje dlhodobo veľmi nízka miera objasnenosti takýchto prípadov. Je možné konštatovať, že nízka objasnenosť týchto trestných činov je zapríčinená tým, že páchatelia si svoje obete dôkladne vytypujú, snažia sa využiť vhodnú situáciu nepozornosti seniora alebo si ju dokonca sami navodia (odpútanie pozornosti). Typickými sú krádeže počas nastupovania a cestovania vo verejných dopravných prostriedkoch alebo pri nákupoch v obchodných centrách. Negatívnym faktorom je aj to, že páchatelia konajú v skupinách, čo je však v praxi ťažké až nemožné dokázať. Zhodnotenie úrovne objasňovania majetkových trestných činov je uvedené v prílohe č. 10.

Z taktického hľadiska v roku 2014 bolo 290 majetkových trestných činov na senioroch spáchaných na ulici, čo tvorí 42,77 % podiel zo všetkých prípadov majetkovej kriminality páchanej na senioroch. Najviac bolo na ulici spáchaných krádeží iných na osobách (54,40 %) a krádeží vreckových (40,81 %).

Seniori ako obeť sú pri majetkovej kriminalite napádaní v podstate len ako jednotlivci. Častejšími seniorskými obeťami sú ženy. V roku 2014 to bolo v 419 prípadoch (61,89 % prípadov). Priemerná úroveň miery zastúpenia žien ako obetí sa pohybuje za ostatné tri roky mierne nad 61 %. Aj pri majetkovej kriminalite je možné konštatovať, že ženy sú ohrozované častejšie z dôvodu ich nižšej fyzickej zdatnosti a väčšieho výskytu predmetu záujmu páchatel'ov (rôzne kabelky a tašky). Počet obetí seniorov podľa pohlavia v jednotlivých druhoch kriminality je uvedený v prílohe č. 11.

Pri objasnenej majetkovej kriminalite páchanej na senioroch bolo v roku 2014 zistených celkom 177 páchatel'ov, ktorí v 140 prípadoch konali samostatne (88,05 % objasnených prípadov). Z celkového počtu zistených páchatel'ov bolo 35,59 % mladších ako 18 rokov a 37,29 % páchatel'ov malo trestnú minulosť pre úmyselnú alebo neúmyselnú trestnú činnosť. Pod vplyvom alkoholu konalo 7,34 % známych páchatel'ov. Nezamestnaných páchatel'ov bolo až 40,11 %. V porovnaní s minulosťou sa uvedené hľadiská odlišujú rôzne. Medziročne sa zvýšil najmä podiel páchatel'ov mladších ako 18 rokov a klesol podiel nezamestnaných páchatel'ov. Zloženie páchatel'ov vybraných trestných činov majetkovej kriminality páchanej na senioroch podľa taktických hľadísk je uvedené v prílohe č. 12.

Predmetom záujmu pri majetkovej kriminalite boli peniaze, cennosti a osobné doklady. Peniaze však tvorili jeho majoritnú časť.

2.4. Ostatné kriminálne trestné činy a zostávajúca kriminalita

Ostatná trestná činnosť je druhom kriminality, ktorá obsahuje trestné činy, ktoré z kriminalisticko-taktického hľadiska nemožno zaradiť do iných druhov kriminality. Ide napr. o výtržníctvo, drogovú trestnú činnosť, zneužívanie právomoci verejného činiteľa a iné.

Seniorské obeť sa u tejto kriminality opäť vyskytujú len výnimočne. V roku 2014 boli seniori obeťami v 1 prípade, čo je 0,01 % podiel na celkových predmetných trestných činoch a zároveň 14,29 % podiel na prípadoch, kde obeťami bola konkrétna fyzická osoba (išlo však len o 7 prípadov). V roku 2013 a aj v roku 2012 boli seniori obeťami v 3 prípadoch. Uvedené údaje vyplývajú z prílohy č. 1. Keďže úroveň tejto trestnej činnosti na senioroch je nízka, seniori nie sú rizikovo ohrozenou skupinou obetí a celkový stav neposkytuje podklady a dôvod na hlbšiu analýzu, nie je potrebné sa touto kriminalitou u seniorov zaoberať podrobnejšie.

Zostávajúcu kriminalitu tvoria prevažne trestné činy nedbanlivostného charakteru a iné úmyselné trestné činy, ktoré sú zaznamenávané v menšom meradle, alebo sú kriminalisticky menej významné. Ide napr. o nedbanlivostné usmrtenie alebo ublíženie na zdraví pri rôznych nehodách či pod vplyvom návykovej látky, zanedbanie povinnej výživy, trestné činy proti mieru a ľudskosti a iné. Vzhľadom na charakter tejto kriminality a najmä to, že nie je cielene namierená voči seniorom (seniori sú tzv. náhodné obeť), nie je potrebné sa touto kriminalitou u seniorov pre účely tejto správy zaoberať podrobnejšie. Len na doplnenie celkového pohľadu možno uviesť, že seniori sú vo väčšej miere obeťami nedbanlivostného ublíženia na zdraví spôsobeného rôznymi nehodami. Toto je dôsledok najmä ich veku a z neho plynúcich negatívnych dôsledkov, najmä zníženej motoriky, ostražitosti, či zmyslového vnímania okolia. Seniori tvorili viac ako tretinu obetí u nehôd chodcov s vlakom a viac ako štvrtinu obetí u nedbanlivostného ublíženia na zdraví v dôsledku rôznych nehôd. Podrobnejšie údaje o vybranej zostávajúcej kriminalite sú uvedené v prílohe č. 13.

2.5. Ekonomická kriminalita

V rámci Slovenskej republiky bolo zaznamenaných celkom 17 450 ekonomických trestných činov. Pri ekonomickej kriminalite, na rozdiel od predchádzajúcich druhov kriminality, je potrebné upozorniť na určitú odlišnosť pri jej štatistickom sledovaní. Vo väčšine prípadov ekonomickej kriminality je obeťou, resp. poškodeným verejný záujem alebo právnická osoba (napr. štát pri daňovej kriminalite, protikorupčné správanie, ochrana meny pri jej falšovaní, poisťovne a banky pri úverových podvodoch a pod.). Fyzická osoba ako obeť ekonomickej kriminality začala byť štatisticky sledovaná od 1. júla 2013 a to len pri trestných činoch sprenevery a podvodu, ako reakcia na nárast rôznych podvodných konaní práve na senioroch. V tejto súvislosti, ako aj pre účely tejto správy sa pod ekonomickej kriminalitou páchanou na fyzických osobách a teda na senioroch rozumejú iba uvedené vybrané trestné činy z ekonomickej kriminality (sprenevera a podvod).

Vybraných ekonomických trestných činov spáchaných na fyzických osobách bolo 1 646, pričom na senioroch bolo spáchaných 351 prípadov. Z uvedeného vyplýva, že vybraná ekonomická kriminalita páchaná na senioroch v roku 2014 tvorila 2,01 % podiel z celkovej ekonomickej kriminality a zároveň 21,32 % podiel na prípadoch vybranej ekonomickej kriminality na fyzických osobách. Detailnejšie porovnanie s predchádzajúcim obdobím nie je možné vykonať (štatistické sledovanie až od druhého polroka 2013). Možno však uviesť, že podiel obetí seniorov na všetkých obetiach mierne stúpa (porovnanie podielov z druhého polroka 2013 s rokom 2014). Údaje o podiele ekonomickej kriminality páchanej na senioroch a ich grafické znázornenie sú uvedené v prílohe č. 14.

Najviac ekonomických trestných činov bolo v roku 2014 zaznamenaných v rámci bratislavského kraja, nitrianskeho kraja a tiež banskobystrického kraja. Ide o kombináciu väčšej anonymity prostredia a najvyššieho počtu obyvateľov seniorského veku. Najmenej trestných činov bolo spáchaných v trnavskom kraji (región s najnižším počtom obyvateľov seniorského veku). Tento stav v podstate zodpovedá počtu potenciálnych obetí seniorov. Regionálne rozloženie ekonomickej kriminality na senioroch je uvedené v prílohe č. 15.

Úroveň objasňovania je nízka, predstavuje 33,33 %, avšak má stúpajúcu tendenciu. Nižšia objasnenosť je najmä pri podvodoch, pri ktorých páchatelia sofistikovane zakrývajú svoju totožnosť a súčasne samotný trestný čin vyjde najavo až s odstupom času. Okrem nižšie

uvedenej špecifickej kriminality ide pri podvodoch o oklamanie seniorov pri rôznych právnych úkonoch (kúpno-predajné zmluvy, pôžičky od nebankových subjektov), kedy je páchatelmi využívané nízke právne vedomie, nepozornosť a dôverčivosť seniorov. Najnižšia objasnenosť je v trnavskom kraji, čo je spôsobené jednak nižším počtom prípadov a súčasne vyšším podielom prípadov s dôkaznou núdzou. Zhodnotenie úrovne objasňovania je uvedené v prílohe č. 15.

Pri ekonomickej kriminalite bolo len 18 trestných činov na senioroch spáchaných na ulici (5,13 % podiel), čiže táto kriminalita je páchaná v diskretnejšom prostredí, často v samotných príbytkoch seniorov.

Tak ako pri iných druhoch kriminality aj pri ekonomickej kriminalite boli častejšími seniorskými obeťami ženy a to v 186 prípadoch (52,99 % prípadov). Počet obetí seniorov podľa pohlavia je uvedený v prílohe č. 16.

Pri objasnenej ekonomickej kriminalite páchanej na senioroch bolo v roku 2014 zistených celkom 131 páchatel'ov, ktorí v 107 prípadoch konali samostatne (91,45 % objasnených prípadov). Z celkového počtu zistených páchatel'ov bolo len 3,05 % mladších ako 18 rokov. S trestnou minulosťou bolo 35,88 % páchatel'ov a nezamestnaných bolo 35,11 % páchatel'ov. Pod vplyvom alkoholu konalo len 0,76 % známych páchatel'ov. Ekonomickú kriminalitu teda páchajú dospelé osoby, ktoré skôr vyvolajú dôveru u seniorov, a ktoré konajú samostatne. Toto však nie celkom platí, nakoľko nemožno vylúčiť väčší podiel spolupáchatel'stva, čo dokazujú aj poznatky z praxe. Toto je typické pre nižšie uvedenú špecifickú kriminalitu. Spolupáchatel'stvo je však náročné preukázať, páchatelia nepriznávajú túto skutočnosť a veľký vplyv má aj osoba seniora ako svedka. Bližšie údaje o páchatel'och sú uvedené v prílohe č. 17.

2.5.1. Špecifická kriminalita páchaná na senioroch

Neoddeliteľnou súčasťou sledovania ekonomickej kriminality na senioroch je tzv. špecifická kriminalita páchaná na senioroch. Táto, v závislosti od trestno-právnej kvalifikácie skutku, obsahuje ekonomickú kriminalitu (podvod, sprenevera), majetkovú kriminalitu (krádež) a násilnú kriminalitu (lúpež, porušovanie domovej slobody, nátlak). Vzhľadom na systematiku a konzistenciu správy, z hľadiska početnosti jednotlivých trestných činov a aj z historických dôvodov (najviac zastúpené podvody) je predmetná kriminalita zaradená pod ekonomickú kriminalitu. Štatistické sledovanie špecifickej kriminality bolo zavedené od 1. januára 2013.

Ide o trestnú činnosť páchanú sofistikovaným a organizovaným spôsobom cielene na senioroch, kde pod rôznymi vymyslenými legendami páchatelia následne odcudzujú seniorom najmä finančnú hotovosť. Vykazuje aj určitý stupeň latentnosti, kedy najmä seniori neoznamujú túto trestnú činnosť a to hlavne z dôvodu pocitu hanby. Najčastejšími páchatel'mi používané legendy sú uvedené v prílohe č. 18.

V roku 2014 bolo v rámci Slovenskej republiky zaznamenaných celkom 85 trestných činov špecifickej kriminality. V porovnaní s minulým rokom bol zaznamenaný mierny pokles tejto kriminality. Seniori sú najviac obeťami podvodov (88,24 % prípadov), ktoré tvoria majoritnú časť tejto kriminality. Iné trestné činy (krádeže, lúpežné prepadnutia, porušovania domovej slobody, sprenevera) tvoria z celkového nápadu tejto trestnej činnosti 11,76 % prípadov. Tento charakter sa oproti minulosti nemení. Opakovane dominujú podvody, pri ktorých bol oproti minulosti zaznamenaný pokles, ktorý je primeraný celkovému poklesu tejto kriminality. Škoda spôsobená seniorom touto kriminalitou oproti minulému obdobiu viditeľne vzrástla (o takmer 70.000 €). Podrobnejší prehľad o špecifickej kriminalite a jej grafické znázornenie sú uvedené v prílohe č. 19.

Najviac prípadov špecifickej kriminality bolo v roku 2014 zaznamenaných v rámci bratislavského kraja. Medzi regióny s vyšším nápadom tejto kriminality patria tiež nitriansky kraj, banskobystrický kraj a košický kraj. V nitrianskom kraji bolo zaznamenané oproti minulému obdobiu výrazné zvýšenie nápadu, v bratislavskom kraji naopak výrazné zníženie

tejto kriminality. Najmenej špecifickej kriminality je dlhodobejšie zaznamenané v trnavskom kraji a trenčianskom kraji. Regionálne rozloženie špecifickej kriminality na senioroch je uvedené v prílohe č. 20.

Úroveň objasňovania je výrazne nižšia, predstavuje iba 24,71 %. Oproti roku 2013 sa objasnenosť síce mierne zvýšila, avšak je stále na nízkej úrovni (v roku 2013 bola objasnenosť 23,64 %). Práve pri tomto druhu kriminality sa prejavujú všeobecné dôvody nižšej objasnenosti a prekážky brániace objasneniu. Páchatelia si okrem dôkladného vytypovania svojich obetí premyslene vyberajú vhodnú legendu, pod ktorou oslovia seniorov za účelom nadviazania kontaktu a získania dôvery. V prípade, ak sa páchatelom nepodari podvodne vylákať peniaze od seniorov z rôznych nepredvídaných dôvodov (napr. seniori sú opatrní, neveria cudzím osobám, chcú zavolať svojim príbuzným a poradiť sa), majú pripravené iné legendy, resp. ovládajú rôzne manipulatívne techniky, ktorými nakoniec presvedčia seniorov, získajú si ich dôveru a čo je najhoršie, dobrovoľne sú vpustení seniormi do príbytkov. Páchatelia sa v príbytkoch seniorov v prvom rade snažia lokalizovať miesto úschovy úspor seniorov a v nestrážnej chvíli alebo odpútaním pozornosti odcudziť seniorom ich celoživotné úspory alebo rôzne cennosti.

V roku 2014 bolo najviac prípadov zaznamenaných pod legendou „vnuk“, pričom došlo k výraznému zníženiu oproti roku 2013. Objasňovanie je na veľmi nízkej úrovni 5,26 % (v roku 2013 bola 9,26 %). Tu sa najvýraznejšie prejavuje efekt dôkaznej núdze. Prehľad úrovne špecifickej kriminality podľa najčastejšie používaných legiend je uvedený v prílohe č. 20.

Z konkrétneho a podrobného sledovania tejto kriminality vyplýva, že poškodenými osobami špecifickej kriminality boli seniori v rozmedzí od 65 až 96 rokov.

Páchatelmi sú najčastejšie osoby vo veku od 22 rokov až do 58 rokov. V prevažnej väčšine ide o osoby zo špecifických sociálne uzavretých komunit s vysokou koncentráciou tzv. rodinných klanov, ktoré sa dlhodobo a sofistikovane pripravujú na páchanie tejto kriminality. Páchatelia pochádzajú najmä z južného Slovenska, ale taktiež aj zo zahraničia, predovšetkým z Českej republiky, Maďarska, Poľska alebo Rumunska. Páchanie tejto kriminality je pre páchatelov veľmi lukratívna činnosť, dá sa povedať, že je to pre nich spôsob obživy. Orientácia páchatelov na seniorov v týchto prípadoch je z dôvodu zaužívaného správania seniorov, ktorí disponujú väčšinou pravidelným príjmom (dôchodok) a úsporami.

V prípade ostatných charakteristík, či už charakteristiky obetí alebo páchatelov podľa rôznych hľadísk, možno aplikovať závery uvedené pri príslušnej trestnej činnosti vo vyššie uvedených druhoch kriminality.

Predmetom záujmu pri špecifickej kriminalite, najmä pri podvodoch boli peniaze a cennosti. Peniaze však tvorili majoritnú časť.

3. Záver

Seniori jednoznačne patria medzi rizikovú skupinu obetí. Úroveň kriminality potvrdzuje, že podiel kriminality páchanej na senioroch sa vo všeobecnosti mierne zvýšil. Najviac sú ohrozovaní majetkovou kriminalitou a ekonomickou kriminalitou, menej násilnou kriminalitou. Existuje aj špecifická kriminalita zameraná cielene na seniorov. Z celkového pohľadu je najrizikovejší najmä bratislavský kraj, košický kraj a banskobystrický kraj. Páchanie trestnej činnosti na senioroch sa presúva z verejného (otvoreného) priestranstva do diskrétnejšieho (uzavretejšieho) prostredia. Viac sú napádané ženy a jednotlivci. Mierne sa zvyšuje podiel páchatel'ov mladších ako 18 rokov. Trestnú činnosť v značnej miere páchajú páchatelia s trestnou minulosťou a nezamestnaní. Predmetom záujmu páchatel'ov sú najviac finančné prostriedky v rôznych formách.

Pri násilnej kriminalite tvoria seniori najvyšší podiel obetí v prípadoch porušovania domovej slobody, vražd a lúpeží. Seniori sú obeťami násilnej kriminality najmä v košickom a banskobystrickom kraji. Násilná kriminalita je prevažne páchaná v uzavretom domacom prostredí, resp. bez prvku verejnosti, čo je typické najmä pre porušovanie domovej slobody, vraždu, ale i týranie blízkej a zverenej osoby. Ženy sú ohrozované častejšie a to najmä pri lúpežiach, nebezpečnom vyhrážaní a týraní. Naopak pri vraždách, ublíženiach na zdraví vydieraniach sú viac ohrozovaní muži. Páchatelia, ktorí konajú viac v skupine a páchatelia mladší ako 18 rokov sa dopúšťajú viac lúpeží na osobách a porušovania domovej slobody. Páchatelia s trestnou minulosťou dominujú najmä pri vraždách. Pod vplyvom alkoholu páchatelia konajú pri nebezpečnom vyhrážaní, nezamestnané osoby sa dopúšťajú najviac trestných činov vydierania. Použitie zbrane bolo zaznamenané najviac pri trestnom čine vraždy. Pri ostatných prípadoch násilnej kriminality je viac využívaná hrozba násilia.

Mravnostná kriminalita na senioroch je páchaná len minimálne, seniori nie sú rizikovo ohrozenou skupinou obetí tejto kriminality.

Seniori sú majetkovou kriminalitou ohrozovaní najviac pri krádežiach na osobách a vreckových krádežiach. Podiel seniorov na obetiach sa medziročne zvýšil. Riziko krádeže im hrozí najmä v bratislavskom kraji a v košickom kraji. Táto kriminalita je vo zvýšenej miere páchaná na verejných priestranstvách. Seniori ako obeť sú pri majetkovej kriminalite napádaní v podstate len ako jednotlivci. Častejšími obeťami sú ženy. Medzi páchatel'mi majú vysoké zastúpenie nezamestnaní, osoby s trestnou minulosťou a osoby mladšie ako 18 rokov.

Ostatné kriminálne trestné činy nepredstavujú riziko pre seniorov.

Zostávajúca kriminalita je prevažne nedbanlivostného charakteru. Seniori tvorili viac ako tretinu obetí nehôd chodcov s vlakom a viac ako štvrtinu obetí nedbanlivostného ublíženia na zdraví v dôsledku rôznych nehôd.

Pri ekonomickej kriminalite mierne stúpa podiel obetí seniorov. Prípadoch s obeťami seniorov je najviac v rámci bratislavského kraja, nitrianskeho kraja a tiež banskobystrického kraja. Prevažná väčšina prípadov je páchaná v diskrétnejšom prostredí, často v samotných príbytkoch seniorov. Väčšinou ide o oklamanie seniorov pri rôznych právnych úkonoch, kedy je páchatel'mi využívané nízke právne vedomie, nepozornosť a dôverčivosť seniorov, alebo o oklamanie pri špecifickej kriminalite. Častejšími seniorskými obeťami sú ženy. Ekonomickú kriminalitu páchajú dospelé osoby, ktoré konajú väčšinou samostatne.

Špecifická kriminalita je cielene páchaná na senioroch. Ide najmä o podvodné konanie s využitím pripravenej legendy. Páchatelia sa na túto kriminalitu pripravujú. Predstavuje pre nich spôsob obživy. V prevažnej väčšine pochádzajú zo špecifických sociálne uzavretých komunít, najmä z južného Slovenska, ale taktiež aj zo zahraničia. Úroveň tejto kriminality mierne klesla. Najviac prípadov je v rámci bratislavského kraja, nitrianskeho kraja a banskobystrického kraja. Najpoužívanejšia je legenda „vnuk“.